

**5719.01 – “Folklorşünaslıq”
ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru proqramı əsasında
doktorluq imtahanı üçün**

PROQRAM

BAKI-2023

Tərtib edənlər

Səhər Hidayət qızı Orucova

Filologiya elmləri doktoru, professor

Muxtar Kazım oğlu İmanov

Filologiya elmləri doktoru, professor

Asif Abbas oğlu Hacıyev

Filologiya elmləri doktoru, professor

Mahmud Qara oğlu Allahmanlı

Filologiya elmləri doktoru, professor

Elmira Fikrət qızı Məmmədova-Kekeç

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Folklorşünaslıq proqramı folklorun nəzəri məsələlərini, folklorşünaslığın meydana gəlməsi və inkişafı mərhələlərini, xalq ədəbiyyatı tədqiqatçılarının fəaliyyətini, zəngin şifahi ədəbiyyatımızın növ və janrlarını özündə əks etdirir.

I MÖVZU

FOLKLOR HAQQINDA ÜMUMİ MƏLUMAT

Şifahi xalq ədəbiyyatı Azərbaycan ədəbiyyatının başlanğıcı kimi. Şifahi ədəbiyyatın predmeti, məqsəd və vəzifələri. Söz sənətinin ümumdünya mədəniyyətində yeri.

Azərbaycanda xalq ədəbiyyatına verilən adlar - el ədəbiyyatı, ağız ədəbiyyatı, xalq ədəbiyyatı və s. «Folklor» termininin yaranması haqqında məlumat.

Xalq ədəbiyyatının başlıca xüsusiyyətləri - şifahilik, kollektivlik, variantlılıq, müəllifsizlik (anonimlik), sinkretiklik, ənənəvilik və s.

Şifahi ədəbiyyatın yazılı ədəbiyyatla ümumi və fərqli cəhətləri. Folklor və yazılı ədəbiyyat.

Xalq ədəbiyyatını öyrənən elm sahəsi – folklorşünaslıq. Onun yaranması və yayılması. Folklorun başqa elm sahələri ilə əlaqəsi. Folklor və etnoqrafiya. Folklor və tarix. Folklor və dialektologiya. Arxeologiya, etika, estetika və folklor. Xalq ədəbiyyatının yazıya alınma, toplanma və nəşr qaydaları haqqında.

II MÖVZU

AVROPADA FOLKLORŞÜNASLIĞIN YARANMASI.

FOLKLOR NƏZƏRİYYƏLƏRİ

Folklorşünaslıq – mifologiya və şifahi ədəbiyyatın mənşəyi, inkişaf mərhələləri, poetikasından bəhs edən bir elm kimi. Avropada folklorşünaslığın yaranması. Ümumdünya mədəniyyətinin antik yunan incəsənətindən ibarət olması barədəki ehkamların sökülməsi. Folklorşünaslıq elmində meydana gələn

bəzi nəzəriyyələr haqqında.

Mifoloji nəzəriyyə. Mifoloji nəzəriyyəyə görə, xalq poeziyasının anonim və kollektiv mənşəli ilahi bir kökə bağlılığı. Süjet oxşarıqlarının əsas səbəbinin xalqlar arasındakı qohumluq və ya Tanrı hikməti ilə əlaqələndirilməsi. Bütün oxşarıqların təməlində qan qohumluğunun durması.

Y.Qrimmin «Alman mifologiyası» (1835) əsəri. F.Bopp, R.Rask, V.Qrimmin nəzəriyyənin inkişafında və yayılmasında rolu. Qrimm qardaşlarının ardıcılıarı.

Müqayisəli-orientalist baxışları əks etdirən **mədəni-iqtibas, yaxud T.Benfey nəzəriyyəsi.** Nəzəriyyənin meydana çıxmasında alman şərqşünası T.Benfeyin rolu. «Kəlilə və Dimnə» əsərinin tərcüməsi və ona T.Benfeyin yazdığı geniş müqəddimə (1859). Nəzəriyyənin mahiyyəti. T.Benfeyin süjet oxşarıqlarının səbəbini üç böyük hadisə - İskəndər istilas, ərəb istilas və səlib yürüşləri ilə bağlaması. Süjetlərin üç yol vasitəsilə Şərqdən Qərb ölkələrinə yayılması barədə mülahizə. Nəzəriyyənin Rusiyada olan davamçıları (V.Miller, V.V.Stasov, Q.N.Potanın və b.) və onların iqtibas nəzəriyyəsinə gətirdiyi yeniliklər.

Fin məktəbi, yaxud tarixi-coğrafi nəzəriyyə. Nəzəriyyənin yaradıcıları: K.Kroon, Y.Kroon və onların yaradıcılığı. A.Aarne. Nağılların mövzu və məzmununa görə təsnifi. Dünyanı gəzən səyyar süjetlər və dünya xalqlarının şifahi yaradıcılığında oxşar motivlər. Hər nağılın, hər motivin ilk şəklini ortaya çıxarmaq cəhdi tarixi-coğrafi metodun ən böyük nailiyyəti kimi.

A.Aarnenin nağıl süjetlərinin göstəricisi kataloqu və N.Andreyevin süjet göstəricisi.

Antropoloji nəzəriyyə. Süjetlərin oxşar dərkətmə və oxşar psixoloji görüşlər sayəsində meydana gəlməsi. İbtidai mədəniyyətlərin yaranması haqqında E.Taylor, E.Lanq, C.Freyzer və başqalarının mülahizələri.

E.Taylorun «İbtidai mədəniyyət» («Pervobıtnaya kultura») (1871) əsəri. Mədəni dəyərlərdəki oxşarıqların insanların ruhi və psixi yaxınlığı ilə bağlılığı. S.Freyzerin "Qızıl budaq" əsəri ("Zolotoya vetv").

Tarixi nəzəriyyə. Şifahi yaradıcılıq və tarix. XX yüzilliyin

əvvəllərində problemin öyrənilmə istiqamətləri. A.A.Şifner və V.V.Radlovun yeni nəşrləri. V.V.Stasovun «Bilinaların mənşəyinə dair» əsəri.

Q.F.Millerin folklorun sənətkarlıq məsələlərinə dair mülahizələri. Bu barədə Qrimm qardaşlarının, M.Millerin və V.Veselovskinin mülahizələrini dəstəkləməsi. Süjetlərin işlənməsi ilə bağlı milli folklor irsinin formalaşması. Folklor nümunələrinin sənətkarlıq baxımından dəyərləndirilməsi. Bilinaların yaranmasında tarixi varisiyin rolu.

Rus folklorunun saray zadəganları tərəfindən yaradılması və xalq kütlələri tərəfindən yaşadılması məsələsi. Nəzəriyyəyə münasibət, onun tənqidi.

Strukturalist məktəblər. Avropada XIX-XX əsrlərdə otuzdan artıq nəzəri məktəbin yaranması. C.Kokkyara bu məktəblər barədə geniş məlumat verən müəllif kimi.

Ötən əsrin 20-ci illərində A.R.Rodkliff-Braun tərəfindən Böyük Britaniyada yeni strukturalist nəzəriyyənin meydana çıxması. Bu nəzəriyyənin ictimai-siyasi, sosiologiya, eləcə də antropologiya, etnologiya və folklorla bağlılığı. 50-ci illərdə onun Fransada Levi-Stros tərəfindən yeniləşdirilib genişləndirilməsi. V.Proppun 1928-ci ildə «Nağılların morfologiyası» adlı əsəri ilə bu metodun əsasını qoyması.

Nəzəriyyənin folklorşünaslığa tətbiqi. Tipoloji uyğunluqları, oxşarlıqları araşdırmaqda, süjetin yaranma dövrünü müəyyənləşdirməkdə, onu ümumdünya kontekstində öyrənməkdə əhəmiyyəti. K.Levi-Strosun həm miflərdə, həm də nağıllarda ikili qarşıdurmalardan istifadə etməklə elmə mediator terminini gətirməsi. Struktur – semiotik metodun tətbiqi ilə mətnin və ya ritualın ilkin variantının bərpası. Nəzəriyyənin A.Dandis, E.Meletinski, S.Neklyudov, V.Seqal və b. tərəfindən davam etdirilməsi.

Müasir folklorşünaslıqda süjet oxşarlığının səbəblərinin tarixi-genetik, tarixi-mədəni və tarixi tipoloji cəhətdən öyrənilməsi.

Müasir folklorşünaslıq məktəbləri: psixo-analitik nəzəriyyə, ritual-mifoloji nəzəriyyə və onları davamçıları. Semiotik

yanaşmalar. Kontekstualist məktəb. Amerika folklorşünası Den Ben-Amosun kontekstlə bağlı görüşləri və onun davamçıları.

III MÖVZU

AZƏRBAYCAN FOLKLORŞÜNASLIĞI

Azərbaycan folklorşünaslıq elminin yaranma tarixinə bir nəzər. Folklor əsərlərinin yazıya alınması. Ən qədim əlyazmalar, cümlələr, nüsxələr, folklor mətnlərini öyrənməkdə ilk mənbə kimi.

Azərbaycan folklorunun ilk toplayıcıları və ilk nəşr örnəkləri.

1721-ci ildə Təbrizdə tərtib olunmuş “Nəğmələr” əlyazması. 1804-cü ildə Cənubi Azərbaycanda şair Əndəlib Qaracadaği tərəfindən tərtib edilmiş əlyazma.

«Kavkaz» qəzeti, SMOMPK məcmuəsi, «Əkinçi» qəzeti və dövrün başqa nəşrlərində milli folklor nümunələri. SMOMPK məcmuəsinin folklorumuzun nəşri və tədqiqində rolu.

XIX əsrin II yarısı-XX əsrin əvvəllərində (milli maarifçilik dövrü) Azərbaycan folklorşünaslığı. Mirzə Kazım bəyin «Firdovsiyə görə fars əsəti» məqaləsi (1848). Şərq əsətiini 2 qismə ayırması. Əfsanə və rəvayət haqqında fikir və mülahizələri. M.Mahmudbəyov, E.Sultanov, F.Köçərli, H.Zərdəbi və başqa ziyalıların folklorun toplanması, nəşri və tədqiqindəki xidmətləri.

«Molla Nəsrəddin» jurnalı və Azərbaycan folkloru.

Sovet dövrü Azərbaycan folklorşünaslığı. «Azərbaycanı tədqiq və tətəbbö cəmiyyəti»nin (1923) fəaliyyəti. Ə.Abid, H.Zeynəlli, A.Baqri, V.Xulufu, Y.V.Çəmənzəminli, S.Mümtəz, H.Əlizadə və başqalarının folklorşünaslıq fəaliyyəti.

1940-70-ci illərdə Azərbaycan folklorşünaslığı. H.Araslı, M.H.Təhmasib, N.Seyidov, Ə.Axundov və b. tədqiqatçıların folklorşünaslıq fəaliyyəti.

H.Araslının «Kitəbi-Dədə Qorqud» nəşrləri və onların qorqudşünaslıqda yeri. H.Araslının «Aşıq yaradıcılığı» (1960) tədqiqatı.

M.H.Təhmasib Azərbaycan eposunun tərtibçisi, nəşiri və

tədqiqatçısı kimi. Onun folklorumuzun müxtəlif nəzəri məsələlərinə aid araşdırmaları. «Azərbaycan xalq dastanları (orta əsrlər)» əsəri.

Müasir dövr Azərbaycan folklorşünaslığı. Bakı Dövlət Universitetində Folklor kafedrasının fəaliyyəti. V.Vəliyev, A.Nəbiyev, Ə.Cəfərzadə, Ç.Quliyev, S.Orucova, N.Xəlilov, E.Talıblı, M.Məmmədov, Ü.Nəbiyeva, K.İslamzadə, K.Həsənova və başqalarının xidmətləri. AMEA Folklor İnstitutunun yaranması, Azərbaycan folklorunun toplanması və tədqiqində İnstitutun xidmətləri. M.Kazımoğlu-İmanov, F.Bayat, Ə.Əsgər, S.Rzasoy, R.Qafarlı, S.Orucova, R.Xəlilov, O.Əliyev və digər folklorşünasların tədqiqatları.

IV MÖVZU MİFOLOGİYA. ARXAİK JANRLAR

Mif və mifologiya haqqında ümumi məlumat. Mif dünya-görüş, təsəvvürlər sistemi kimi. Mifin etioloji funksiyası. Mif şüur və davranış modeli kimi. Mifik zaman və mifik məkan. Animistik, totemistik, fetişist, antropomorfik, magik baxışlar. Qədim türk mifologiyası Azərbaycan mifologiyasının erkən qaynağı kimi.

Mif və nağıl. Mif və epos. Mifologiyada ilkin əcdad, mədəni qəhrəman. Mifoloji düşüncədə kosmoqonik miflərin yeri. Etnoqonik miflər. Təqvim mifləri.

Folklorumuzun janr sistemində arxaik janrların yeri. Bu janrlarda sözün magik gücünə inam. Arxaik janrların yaranma yolları və xarakterik xüsusiyyətləri.

İnanclar və sınımalar. Təsnifi. Mövzu və məzmun xüsusiyyətləri.

Alqış və qarğışlar. Bu janrların mənşəyi və yaranması. Təsnifi. Xeyir və Şərə münasibəti ifadə edən arxaik janrlar kimi.

Andlar. Andın yaranma yolları. Andın janr xüsusiyyətləri. Təsnifi.

Ovsunlar/Əfsunlar sözün magik gücünə inamı əks etdirən bir janr kimi. Təsnifi.

Fallar. Janr xüsusiyyətləri. Növləri.

Azərbaycan folklorşünaslığında az öyrənilmiş arxaik janrlar – türkəçarələr, yalanlar, dualar, yalvarışlar və s.

Etnopsixoloji düşüncə ilə bağlı janrlar. Onların tipləri. Gözəgörünmə, ürəyədamma, yuxu və s.

V MÖVZU

LİRİK NÖVÜN JANRLARI VƏ MƏRASİM FOLKLORU

Mərasim nəğmələri. Mərasimlərin ibtidai insanların həyatı, məişəti, dünyagörüşü, dini etiqadı ilə əlaqədar olması. Mərasim nəğmələrinin 2 qrupu.

Mövsüm mərasim nəğmələri. Təbiət qüvvələrini öz məqsədlərinə tabe etmək üçün keçirilən mərasimlər. Günəşi çağırış, Yel baba, Duman qaç, Yada nəğmələri.

Novruz bayramı. Novruza qədər oxunan nəğmələr. İləxır çərşənbələr. Adət-ənənə və ritualların bayramda əksi. Türk xalqlarında Novruz.

Məişət mərasim nəğmələri. Toy nəğmələri. Onların mövzu və məzmun xüsusiyyətləri. Vəsfı-hallar.

Yas mərasim nəğmələri. Yas mərasiminin qədim növləri. İslam dəyərləri ilə bağlı yeni inkişaf formaları. Yuğlamalar, ağılar, mərsiyələr və s.

Doğum, adqoyma mərasimləri.

Əmək nəğmələri. Holavarlar əmək nəğmələrinin nümunəsi kimi. Sayaçı sözləri əmək nəğmələrinin geniş yayılmış nümunələrindən biri kimi. Sayaçı sözü haqqında müxtəlif mülahizələr (F.Köçərli, M.Arif, Ə.Axundov, M.H.Təhmasib və başqaları). Sayaçı sözlərinin SMOMPK məcmuəsində nəşri haqqında.

Sağın nəğmələri maldarlıq həyatı ilə bağlı əmək nəğməsi kimi. Ovçu nəğmələri. Ovçuluq nəğmələrində mifik süjet və inamların əksi. Balıqçı nəğmələri və s.

Yeddi hecayaqədərki şeir şəkilləri, onların əsas xüsusiyyətləri.

Bayatı janrı. Bayatıların öyrənilmə, nəşr və tədqiq tarixin-

dən. «Bayatı» sözünün etimologiyası ilə bağlı mülahizələr. Bayatıların strukturu. Bayatılarımızda «Əzizim», «Əzizinəm», «Mən aşiq», «Aşiqəm» və s. sırasından olan spesifik başlama formulları. Bayatıların qafiyə sistemi. Bayatıların Kərkük xoyratlarını xatırladan tipi haqqında. Cinas bayatılar.

Yeddilik şeirin şəkilləri. Laylalar beşik başında müəyyən avazla oxunan nəğmələr kimi. Laylaların bayatılardan fərqli cəhətləri.

Ağılar yas mərasimində söylənen nümunələr kimi.

Oxşamalar, əzizləmələr – lirik növün janrları kimi.

VI MÖVZU

EPİK NÖVÜN JANRLARI: ATALAR SÖZÜ VƏ MƏSƏLLƏR, TAPMACALAR, ƏFSANƏ VƏ RƏVAYƏTLƏR

Atalar sözü və məsəllər. Toplanması, nəşr və tədqiq tarixi. Atalar sözü və məsəllərin forma və məzmunca yaxınlığı. Atalar sözü və məsəllərin fərqli cəhətləri.

Atalar sözü və məsəllərin məzmun baxımından rəngarəngliyi. Atalar sözü və məsəllərin nəşr edilməsində SMOMPK məcmuəsinin rolu.

Tapmaca janrı. Tapmacaların toplanma, nəşr və tədqiq tarixindən. Tapmacaların hər hansı bir əşya, hadisə və məfhum haqqında metafora şəklində qurulmuş düşündürücü suallardan ibarət olması. Tapmacada məfhum, əşya və hadisənin müəyyən əlamətinin gizli saxlanması. Tapmacaların çoxvariantlılığı. Tapmacaların yaranmasında əsas məqsəd.

Tapmacaların forma xüsusiyyətləri. Tapmacalarda metafora, təşbeh və s. bədii təsvir vasitələrindən istifadə. Tapmacaların uşaqların zehninə, düşüncə və təfəkkürünün formalaşmasına təsiri.

Əfsanə epik növün janrı kimi. Əfsanələrin toplanma, nəşr və tədqiq tarixi. Əfsanə janrının spesifik xüsusiyyətləri. Əfsanələrin mövzu və məzmun baxımından təsnifi. Əfsanə örnəklərinin çapında SMOMPK məcmuəsinin yeri. Əfsanələrin etioloji funksiyası, onun informativliyi. Kosmoqonik əfsanələr.

Əfsanə və tarix. Yaranma və yayılma yolları. Mədiya əfsanələri.

Rəvayət janrı. Rəvayət janrının spesifik cəhətləri. Rəvayət və əfsanələrin oxşar və fərqli cəhətləri. Azərbaycanda rəvayətlərin toplanma, nəşr və tədqiq tarixi. Rəvayətlərin təsnifi. Tarixi şəxsiyyətlərlə bağlı rəvayətlər. Etimoloji rəvayətlər.

Rəvayət və əfsanələrin oxşar və fərqli cəhətləri.

VII MÖVZU

AZƏRBAYCAN NAĞILLARI. TƏSNİFİ.

LƏTİFƏ JANRI

Nağıl şifahi xalq ədəbiyyatının ən geniş yayılmış janrlarından biri kimi. Nağılların funksiyaları. Toplanma, nəşr və tədqiq tarixindən.

A.Aarne, N.Andreyevin və S.Topmsonun nağıl süjetlərinin sistemləşdirilməsi sahəsində xidmətləri. S.Tompsonun motiv göstəricisi. Mətn, süjet və motiv anlayışlarının fərqi. P.V.Vladimirov, İ.P.Saxarov və A.N.Afanasyevin təsnifatları. V.Y.Proppun sehrli nağılların strukturu haqqında fikirləri.

1825-ci ildə «Polyarnaya zvezda» jurnalında «Derev-yannaya krasavitsa» adı ilə Azərbaycan nağılının ilk dəfə rus dilində nəşri. Azərbaycan nağıllarının SMOMPK məcmuəsində nəşri.

Azərbaycan nağıllarının ilk təsnifatının Y.V.Çəmənzəminli tərəfindən verilməsi. H.Zeynallı, H.Əlizadə, M.H.Təhmasib, P.Əfəndiyev və başqalarının təsnifatları.

Nağıl janrının kompozisiya xüsusiyyətləri. Ənənəvi nağıl formullarının nağıl yaradıcılığında rolu. Ənənəvi formulların başlanğıc, təhkiyə və sonluq formullarına ayrılması. Nağıl yaradıcılığında süjet kontaminasiyalarının rolu. Xalq nağıllarının poetik mətnlərində, «üç», «yeddi», «qırx» sayları.

Nağılların poetik dili. Nağıllarda bənzətmə, epitet, mübaliğə və s. dilin obrazlı vasitələri kimi.

Mif və nağıl. Mif nağılın başlıca qaynaqlarından biri kimi.

Mif və nağıl arasındakı əsas fərqlin sakrallıq-qeyri sakrallıq, gerçəklik-uydurma xətti ilə müəyyənləşdirilməsi.

Sehrli nağıllar. Sehrli nağılların sabit struktura malik olması. Bu nağıllarda süjetin əfsanəvi məkan və zaman həddində inkişaf etməsi. Xeyirlə şərin mübarizəsinin sehrli nağılların əsas mövzusunun əks etdirməsi.

Sehrli nağıllarda baş qəhrəmanın bir sıra qeyri-adi cəhətləri ilə fərqlənməsi. Sehrli nağıllarda qeyri-adi doğuluş motivi. Sehrli nağıllarımızda div, əjdaha və s. obrazların müxtəlif funksiyalarda çıxış etməsi.

Sehrli nağıllarda ideal qəhrəman rolunda kiçik qardaş. Şər qüvvələrə qarşı mübarizədə qəhrəmana köməklik göstərən qüvvələr (Simurq, at və s.).

Heyvanlar haqqında nağıllar. Heyvanlar haqqında nağıllarda ilkin təsəvvürlər. Heyvanlar haqqında nağılların başqa nağıllardan fərqi. Heyvanlar haqqında nağıllarda heyvan və quşların əsas iştirakçı olması. Bu nağılların antiteza – «güclü-zəif», «böyük-kiçik» prinsipi ilə qurulması.

Məişət nağılları. Məişət nağıllarının başqa nağıllarla müqayisədə real həqiqətə, ictimai və məişət problemlərinə yaxınlığı. Məişət nağıllarının süjet çevrəsi, obrazlar sistemi.

Məişət nağıllarında qəhrəmanın ictimai mənsubiyyəti. Konfliktin məişət çərçivəsində inkişaf etməsi. Məişət nağılları üçün ənənəvi formulların, epitetlərin, çoxsaylı təkrarların səciyyəvi olmaması. Məişət nağıllarının özünəməxsus sonluqla bitməsi.

Lətifə janrı. Əsas xüsusiyyətləri. Öyrənilmə, nəşr və tədqiq tarixi. Xalq gülüşünün genezisi haqqında ümumi məlumat. Xalq gülüşünün magik və estetik mahiyyəti. Xalq gülüşünün doğuluş və həyatvericilik məzmunu. Lətifələrdə gülüşün estetik mahiyyəti. Lətifələrin mövzu və ideyası. Lətifələrin təsnifi.

Bəhlul Danəndə lətifələri. Bəhlul Danəndə obrazının mənşəyi haqqında fikirlər. Orta əsrlərin yazılı ədəbiyyatı və Bəhlul Danəndə lətifələri. Bu lətifələrin spesifik cəhətləri. Bəhlul Danəndə lətifələrindəki ibrətamiz həyat.

Molla Nəsrəddin lətifələrinin xüsusiyyətləri. V.Qord-

levskinin Molla Nəsrəddinin prototipi haqqında mülahizələri, Molla Nəsrəddin Şərq xalqlarının gülüş ustası kimi. Molla Nəsrəddin və Bəhlul Danəndə lətifələrinin fərqli cəhətləri.

Regional lətifələr. Ayrı-ayrı bölgələrin bəmüzə lətifə qəhrəmanları, özünəməxsus cəhətləri.

SMOMPK məcmuəsində lətifə janrı.

Qaravəlli janrı. Nəşr və tədqiq tarixi. Qaravəllilərin janr xüsusiyyətləri.

VIII MÖVZU

OZAN-AŞIQ SƏNƏTİ. AŞIQ ŞEİRİNİN ŞƏKİLLƏRİ

Ozan sənəti haqqında ümumi məlumat. Ozan-aşıq əvəzlənməsinin ictimai-tarixi səbəbləri. Ozan və aşıq sənətinin fərqli cəhətləri.

Ozanın aşığa, qopuzun saza çevrilməsi mərhələsi. Qopuz haqqında məlumat. «Aşıq» sözünün etimologiyası haqqında. Aşıq-təkkə-dərviş ənənələri. Aşıq yaradıcılığına dair müxtəlif baxışlar.

Aşıq sənətinin orijinallığı və təkrarolunmazlığı. Saz haqqında ümumi məlumat. Aşıqların 2 qrupu (yaradıcı ustad aşıqlar: peşəkar ifaçı aşıqlar).

Ustad-şagird ənənəsi.

Məhəbbət mövzusunun aşıq poeziyasının əsasını təşkil etməsi.

Aşıq poeziyasının forma və məzmun zənginliyi.

Aşıq şeirinin şəkilləri – qoşma, gəraylı, təcnis, müxəmməs, divani və s.

Qoşma və onun növləri. Strukturu, qafiyə sistemi.

Gəraylı şeir şəkli. Quruluşu və qafiyə sistemi. «Gəraylı» sözünün etimologiyası ilə bağlı mülahizələr.

Təcnis şeir şəkli. Poetik quruluşu və forma xüsusiyyətləri. Növləri.

Müxəmməs şeir şəkli. Qafiyə sistemi, strukturu.

Divani şeir şəklinin xüsusiyyətləri. Aşıq poeziyasında deyişmə və onun mərhələləri.

Aşıq məktəbləri (Anadolu, Təbriz, Şirvan, Göycə) və onların əsas nümayəndələri.

Aşıq havaları. Aşıq havalarını ənənəvi mahnılardan fərqləndirən xüsusiyyətlər.

IX MÖVZU

DASTAN JANRI. QƏDİM TÜRK DASTANLARI

Dastan janrı Azərbaycan folklorunun geniş yayılmış və irihəcmli janrı kimi. «Dastan» sözünün mənası.

Dastanın nəsr və nəzm hissələrindən ibarət olması.

Azərbaycan dastanlarının təsnifi (M.H.Təhmasib və b.)

«Epos» sözünün ədəbiyyatşünaslıqda həm dar, həm də geniş mənada işlənməsi. Epos mənsub olduğu xalqın ictimai-estetik təfəkkürünü ifadə edən möhtəşəm əsər kimi. Türk eposunun mənşəyi haqqında. Türk epos mədəniyyətinin mərhələləri.

Qədim türk epos təfəkkürünün müxtəlif mənbələrdə zamanımıza qədər gəlib çıxmış əsas nümunələri («Yaradılış», «Alp Ər Tonqa», «Şu», «Köç», «Ergenekon», «Oğuz kağan») və s.

«**Alp Ər Tonqa**» dastan yaradıcılığının bizə gəlib çatan əski nümunəsi kimi. Mövzu və məzmun xüsusiyyətləri. Dastanda ən qədim ağı nümunələri. Obrazlar sistemi.

«**Ergenekon**» dastanının təxminən I minilliyin ortalarında müxtəlif qədim rəvayətlər əsasında formalaşması. Dastanın məzmunu barədə XIV əsrdə F.Rəşidəddin, XVII əsrdə isə Əbül Qazi Bahadır xanın məlumat verməsi.

«**Şu**» dastanı Makedoniyalı İsgəndərin Türküstanə yürüş etdiyi dövrün hadisələrindən bəhs edən əsər kimi, «Şu» dastanından rəvayətlər şəklindən müəyyən əhvalatların M.Kaşqarlı «Divan»ında öz əksini tapması.

«**Oğuz kağan**» dastanı qədim türk eposunun ən mükəmməl təzahürlərindən biri kimi. Dastanın e.ə. I minilliyin sonlarında formalaşmasının güman edilməsi. Eramızın I minilliyində türklər arasında geniş yayılması və II minilliyin əvvəllərindən etibarən oğuz türklərinin epik tarixi funksiyasında çıxış

etməsi.

Oğuzların ictimai-siyasi, tarixi-mifoloji, dini-fəlsəfi görüşlərini, epik-bədii təfəkkürünü əks etdirən nümunələrə elmi ədəbiyyatda «Oğuznamə» deyilməsi Oğuznamə özündə oğuzların kosmoetnoqonik və təqvim miflərini, dastanlarını, rəvayətlərini, atalar sözlərini, məsəllərini, şeir parçalarını birləşdirməsi.

«Oğuz Kağan» dastanının uyğur əlifbası ilə əsas nüsxədən XIII- XIV əsərlərdə üzü köçürülmüş nüsxəsinin Paris Milli Kitabxanasında saxlanması.

«Oğuz kağan» dastanının öyrənilmə və nəşr tarixindən. Oğuznamə «Oğuz kağan» adı ilə orijinaldan ilk dəfə 1993-cü ildə Azərbaycanda Füzuli Bayat (Gözəlov) tərəfindən nəşr edilməsi. Dastanın qədim türklərin mifoloji dünyagörüşlərini əks etdirməsi.

Türk xalqlarının dastanları: «Alpamış», «Maday Kara», «Yedigey», «Ural Batır». «Koroğlu» dastanının türk xalqlarındakı variantları.

X MÖVZU

«KİTABI-DƏDƏ QORQUD» DASTANI.

NƏŞR VƏ TƏDQIQ TARİXİ

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanı qəhrəmanlıq dastanlarının bizə gəlib çatan ən qədim nümunələrindən biri kimi. Dastanın ən qədim boyları. Ən qədim süjet, motiv və obrazlar.

Dastanın əlyazmaları. Drezden və Vatikan nüsxələri.

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanının öyrənilmə nəşr və tədqiq tarixindən. «Kitabi – Dədə Qorqud» dastanı dünya tədqiqatında. Dastanın nəşrində A.F.Dits, V.Bartold, O.Ş. Gökay, E.Rossi, M.Ergin, H.Araslı və başqalarının xidmətləri.

Eposun Azərbaycanda öyrənilmə tarixinə bir nəzər. Ə.Abid «Kitabi – Dədə Qorqud» ilə məşğul olan ilk azərbaycanlı alim kimi.

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanının ilk dəfə Azərbaycanda H.Araslının tərtibi, redaktəsi və ön sözü ilə çap

olunması (1939). Dastanın araşdırılması, tədqiq edilməsində Ə.Dəmirçizadə, Ə.Sultanlı, M.H.Təhmasib, Ş.Cəmşidov, S.Əlizadə, T.Hacıyev və başqalarının rolu.

Ümummilli lider H.Əliyevin «Kitabi – Dədə Qorqud»un 1300 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı fərmanı (20 aprel 1997-ci il) və eposun öyrənilməsində yeni mərhələnin başlanması. «Kitabi – Dədə Qorqud» dastanının son nəşrləri. «Kitabi – Dədə Qorqud» ensiklopediyası.

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanının alman dilinə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı (20 fevral 2015-ci il).

2017-ci ildə "Dədə Qorqud irsi: Dastan mədəniyyəti, xalq nağılları və musiqisi"nin UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsi.

XI MÖVZU

«KİTABİ-DƏDƏ QORQUD» DASTANININ OBRAZLAR SİSTEMİ

Dastanın müqəddiməsində rast gəlinən atalar sözü və məsəllər. Qadınların 4 tipə bölünməsi.

Dədə Qorqud obrazı. Dədə Qorqudla bağlı türk xalqları arasında yaranan əfsanə və rəvayətlər. «Qorqut» sözünün etimologiyası haqqında mülahizələr. Türkün baxışlarının onu «Ata Qorqut Övliya» adıyla xatırlaması.

Qorqut Ata övliya, «vilayət issi»si kimi.

Qorqut Atanın yazılı qaynaqlarda – salnamə, təzkirə və səyahətnamələrdə tarixi şəxsiyyət cizgisi daşması.

Qorqut Ata obrazının əcdad kultu ilə bağlılığı. Qorqut Ata qopuzun yaradıcısı kimi. Qorqut Atanın qəbri haqqında.

Qazan xan obrazı. Oğuz epik ənənəsində Qazan xan obrazının tarixi-müqayisəli və struktur-semantik səviyyələrdə bir obraz kimi yeri. Qazan xanla bağlı bədii təyinlərin zoomifoloji, antropomifoloji və s. modellər təşkil etməsi.

Dastanda Bayandır xan obrazı.

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanında oğuz qəhrəmanları (Bamsı Beyrək, Buğac, Basat, Qanturalı və s. obrazlar). Qaraca Çoban obrazı.

«Kitabi – Dədə Qorqud» dastanında qadın obrazları. Oğuz cəmiyyətində qadınların yeri. Ana haqqının Tanrı haqqına bərabər tutulması.

Dastanda adqoyma, nişan, yas, toy mərasimləri.

Dastanda, «əsir düşmə», «övladsızlıq», «can əvəzinə can vermə» və s. motivlər.

XII MÖVZU

«KOROĞLU» DASTANI. VERSİYA VƏ VARIANTLARI

XVI əsrin sonu, XVII əsrin əvvəllərində Azərbaycanda ictimai-siyasi şərait. Cəlalilər hərəkatı. «**Koroğlu**» dastanının yayıldığı etnik-coğrafi areallar. Aşıq reperturunda ilk «Koroğlu» nəğmələri. «Koroğlu» dastanının toplanması və nəşri. «Koroğlu» dastanı haqqında ilk mətbu məlumat. İ.Şopen (1840), A.Xodzko (1842) nəşrləri, S.S.Penn nəşri (1856).

Rus mətbuatında dastanın həqiqi mətninin ilk dəfə İvan Şopen tərəfindən nəşr edilməsi. «Bayazid səfəri» qolunda İ.Şopenin «son əhvalat mənim ixtiramdır» adlandırdığı epizod. Həmin epizodun Azərbaycan koroğluşünasları tərəfindən kəskin tənqidi. İ.Şopen mətninin qüsurları və elmi əhəmiyyəti. Koroğlunun adına XIX əsrdə toplanıb çap edilən bəzi mətnlərdə yad epizodlar.

A.Xodzkonun 1834-cü ildə Cənubi Azərbaycandan topladığı və 1842-ci ildə Londonda nəşr etdirdiyi «Koroğlu» dastanı. Eposun dünyaya tanıtılmasında A.Xodzko nəşrinin müstəsna rolu. Bu nəşrdə «Koroğlu» dastanından on üç məclisin yer alması. Paris nüsxəsi ifadəsinin 1997-ci ildə Bakı çapını hazırlamış İsrail Abbaslı tərəfindən elmi ədəbiyyata gətirilməsi.

Paris nüsxəsinin Təbrizdə Nigaristanlı Aşıq Sadıqdan yazıya alınması. Mətnin yurd (nəsr) hissəsinin farsca, şeir-

lərinin isə Azərbaycan dilində olması. Paris nüsxəsi ən qədim variantlardan biri kimi özündə çoxsaylı motivləri qoruması.

SMOMPK məcmuəsinin 9-cu sayında (1890) Zaqafqaziya müəllimlər seminariyasının tələbəsi M.Vəlizadə tərəfindən toplanmış «Koroğlu» hekayəti və üç şeir.

XX əsrin birinci yarısında “Koroğlu” eposunun toplanması, nəşri və tədqiqində V.Xulufu, A.Rəcəbli, Ə.Tahirov və H.Əlizadənin xidmətləri.

V.Xulufunun Tovuzda Aşıq Hüseyn Bozalqanlıdan qeydə aldığı «Toqat səfəri» və «Bağdad səfəri» qollarını ə kitab halında 1927-ci ildə nəşr etdirməsi.V.Xulufunun 1929-cu ildə dastanın daha geniş həcmli mətnini (4 qol) latın qrafikasında H.Zeynallının redaktorluğu ilə yenidən nəşr etdirməsi.

«Koroğlu» dastanının ən kamil variantlarından birinin toplanması, nəşri və çapının H.Əlizadənin adı ilə bağlı olması (14 qol).

M.H.Təhmasibin koroğluşünaslıq fəaliyyətinin iki istiqaməti – eposun tərtibatı və nəşri, eposun tədqiqi. M.H.Təhmasibin 1949-cu il nəşrinin 17 qolu özündə birləşdirməsi. Tədqiqatçının «Koroğlu»nun 1975-ci il nəşrinə «Mərcan xanımın Çənlibelə gəlməsi» qolunu əlavə etməsi. Nəşrin geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulduğundan ədəbi dilə uyğunlaşdırılması. M.H.Təhmasibin «Koroğlu» eposundakı tarixilik problemi ilə bağlı mülahizələri.

Azərbaycan folklorşünaslığında «Koroğlu» eposunun mifoloji istiqamətdə öyrənilməsinə M.Seyidov, H.Tantəkinin tədqiqatları ilə başlanılması.

İ.Abbaslının «Koroğlu» eposunun poetik xüsusiyyətlərinin tədqiqi istiqamətində dəyərli araşdırmaları. 1990-2000-ci illərdə İ.Abbaslı əksər «Koroğlu» nəşrlərinin tərtibçisi, ön söz, qeyd və şərhlərin müəllifi kimi. İ.Abbaslı və B.Abdullayevin tərtibatı ilə «Koroğlu»nun 2005-ci ildəki nəşrinin Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun folklor arxivindəki əlyazmalar əsasında hazırlanması.

«Koroğlu» dastanının Tiflis nüsxəsi və ya Təbriz variantı (2005). D.Əliyeva variant əlyazması haqqında ilk məlumat

verən azərbaycanlı ədəbiyyatşünas kimi. İyirmi səkkiz məclisdən ibarət əlyazmanın ərəb əlifbasının nəsx – nəstəliq xəttində yazılması. X.Koroğlunun Təbriz variantının əlyazması ilə bağlı mülahizələri. Dastanın dilinin onun daha qədim əlyazmadan köçürülməsi ehtimalını irəli sürməyə imkan verməsi. Təbriz variantının nəşrində H.İsmayılov və E.Tofiq qızının rolu.

Dastanın araşdırılmasında B.A.Qarriyev, X.H.Koroğlu, M.H.Təhmasib, N.Q.Braginski, H.T.Zərifov, A.Nəbiyev, İ.Abbaslı, P.Əfəndiyev, F.Bayat və başqalarının xidmətləri.

Dastanın Qafqaz – Anadolu və Türkünstan // Orta Asiya versiyaları. Türkünstan// Orta Asiya versiyasının variantlarında Koroğlunun möcüzəli doğuluşu – «qəhrəmanın gorda doğulması» motivinin qorunması. «Koroğlu» dastanının Qafqaz-Anadolu və Türkünstan //Orta Asiya versiyaları arasında fərqli cəhətlər.

Koroğlu dastanının əsas epik qəhrəmanı kimi. Koroğlu və xalq. Koroğlunun məğlubedilməzliyini təmin edən əsas amillər (Qoşabulaq, Misri qılınc, Qırat). “Qırat” sözünün etimologiyası ilə bağlı mülahizələr (M.Seyidov, M.H.Təhmasib, M.Hatəmi, E.Əzizov və başqaları).

Koroğlunun ilkin əcdad, mədəni qəhrəman və ya demiurq funksiyaları. Koroğlunun türk epik ənənəsində xilaskarlıq missiyası. Koroğlu // Koroğlunun adı ilə bağlı mülahizələr.

«Koroğlu» dastanının başqa qəhrəmanları – Eyvaz, Dəli Həsən, Dəmirçioğlu, Bəlli Əhməd.

Dastanda qadın surətləri. Nigar xanım, Telli xanım, Ruqiyyə xanım, Bənövşə xanım və başqaları.

Çənlibel azadlıq məkanı kimi. «Çənlibel» sözünün etimologiyası haqqında mülahizələr.

«Koroğlu» dastanının dili və bədii xüsusiyyətləri.

XIII MÖVZU

QAÇAQÇILIQ DASTANLARI

XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət. Azərbaycanın işğalı. Gülistan və Türkmənçay razı-

laşmaları. Azərbaycanın Rusiya tərkibinə zorla ilhaq edilməsi (1828). Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatının meydana çıxması. Qaçaqçılıq hərəkatının yaranması və ilk qaçaq nəğmələri.

Qaçaq dastanlarının mövzu və süjet özəllikləri. Qaçaq dastanlarının struktur-semantikasi. Qaçaq rəvayətləri və nəğmələri.

«Molla Nur» dastanı. Toplanma və nəşr tarixi. Rus ziyalıları Molla Nur haqqında. A.A.Bestujev-Marlinskinin «Quba yolu» və «Molla Nur» əsərləri. Dastanın toplanma və nəşr tarixi, variantları. Molla Nur xalq qəhrəmanı kimi.

«Qaçaq Nəbi» dastanı. Mövzu və məzmun xüsusiyyətləri. Nəşr variantları. Toplanma, nəşr və tədqiq tarixi. "Qaçaq Nəbi" SMOMPK-da. Qaçaq Nəbi surəti. Nəbinin silahdaşları.

«Qaçaq Kərəm» dastanı. M.Qorki Qaçaq Kərəm haqqında. Toplanma nəşr və tədqiq tarixindən. Dastanın variantları. Dastanın məzmun və ideya xüsusiyyətləri. Qaçaq Kərəm və İsrail ağa obrazları.

1905-ci il inqilabının folklorda əksi. **«Səttar xan» dastanı.** Cənubi Azərbaycanda gedən milli-azadlıq hərəkatının dastanda ifadəsi. Aşıq Hüseyn Cavan dastanın yaradıcısı kimi.

XIV MÖVZU MƏHƏBBƏT DASTANLARI

Azərbaycan dastanlarının böyük bir hissəsini məhəbbət dastanlarının təşkil etməsi. Məhəbbət dastanlarının strukturu. Məhəbbət dastanlarının 3 hissədən: ustadnamə, dastanın özü və duvaqqapmadan ibarət olması. Dastan süjetinin 4 mərhələdən təşkilli. «Buta» motivi. «Buta» motivinin dastanlarda çeşidli şəklləri. «Buta» sözünün mənaları. Məhəbbət dastanlarının müxtəlif yollarla yaranması.

Məhəbbət dastanlarının toplanma, nəşr və tədqiq tarixindən. SMOMPK məcmuəsində məhəbbət dastanları.

«Qurbani» dastanı. Versiya və variantları.

«Abbas və Gülgəz» dastanı. Dastanın nəşri və tədqiqi

tarixi. Dastanın əsas variantları. M.H.Təhmasibin dastanla bağlı mülahizələri. Dastanın əsas məzmunu və obrazlar aləmi. Şah Abbas və Aşıq Abbas obrazlarının müqayisəli təhlili.

«**Əsli və Kərəm**» dastanı. Dastanın nəşri və tədqiqi tarixi. «Əsli və Kərəm» dastanının türk xalqları içərisində variantları. Dastanın məzmunu və obrazlar aləmi.

«**Aşıq Qərib**» dastanı. Versiya və variantları. «Ər öz arvadının toyunda» süjeti. Bu süjetin qədim yunan eposu «Odissey»da da əksi.

Dastanın obrazlar sistemi. «Aşıq Qərib» dastanı ilə «Bamsı Beyrək» boyu arasında oxşar cəhətlər.

«**Şah İsmayıl**» dastanı. Dastanın nəşri və tədqiqi tarixi. Dastanın obrazlar aləmi. Şah İsmayıl obrazının prototipi haqqında mülahizələr.

«**Alı xan və Pəri xanım**» dastanı. Dastanın əsasını təşkil edən nağılın A.Aarne – N.Andreyev cədvəlində 883 nömrəsi altında «Böhtana düşmüş qız» süjeti kimi qeyd olunması. Obrazlar sistemi.

XV MÖVZU

DRAMATİK NÖV VƏ JANRLARI

Dramatik növ haqqında ümumi məlumat. Dramatik növün epik və lirik növlərdən fərqi. Dramatik növdə hərəkət və dinamikanın üstünlük təşkil etməsi.

Xalq oyunları ilk kulturoloji hadisə kimi. «Oyun» sözünün mənşəyi ilə bağlı fikir və mülahizələr. Qobustan, Kəlbəcər daş kitabə və qaya rəsmlərində oyunların izləri. Əski yazılı mənbələrdə oyunlar. Xalq oyunlarının yaranma və inkişaf mərhələləri. M.Kaşqarlının «Divanü lüğət-it-türk» əsərində oyunlar. Oyunların təsnifi. Oyunların tərbiyəvi və didaktik əhəmiyyəti.

Meydan tamaşaları. Tarixi və səciyyəvi cəhətləri. Sözsüz pantomima tamaşaları. Meydan tamaşalarının məzmun və tiplərə görə təsnifi.

Xalq dramları. Onların əsas xüsusiyyətləri. Xalq dramlarının təsnifi (1.Mərasimlərlə əlaqədar dramlar; 2.İctimai məz-

munlu dramlar; 3. Ailə – məişət dramları).

Nəzəri ədəbiyyat

Azərbaycan dilində:

1. Abbaslı İ. Azərbaycan dastanlarının yayılması və təsiri məsələləri. Bakı: Nurlan, 2007, 272 s.
2. Abbasov İ. Azərbaycan folklorşünaslığı: təşəkkülü və inkişaf mərhələləri// Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. IX kitab. Bakı: Elm, 200, s.3-41
3. Abbasov İ. Folklorşünaslıq /Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. 6 cildə/ I cild. Bakı: Elm, 2004, s.686-706
4. Abdullayev B. Haqqın səsi. Bakı: Azərənşr, 1987, 137 s.
5. Allahverdiyev M. Azərbaycan xalq teatrı tarixi. Bakı: Maarif, 1978, 233 s
6. Araslı H. Aşıq yaradıcılığı. Bakı: Birləşmiş nəşriyyat, 1960, 135 s.
7. Aslanov E. El-oba oyunu, xalq tamaşası: xalq oyun-tamaşa mədəniyyətimizdə deyim və adların izahlı söz kitabı. Bakı: İşıq, 1984, 276 s.
8. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Altı cildə/ I cild (Şifahi xalq ədəbiyyatı). Bakı: Elm, 2004, 760 s.
9. Bayat F. (Gözəlov). Oğuz epik ənənəsi və «Oğuz Kağan» dastanı. Bakı: Sabah, 1993, 194 s.
10. Bayat F. Folklor dərsləri. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 424 s.
11. Bayat F. Qaçaq folkloru sosial-iqtisadi və siyasi-mədəni kontekstdə. Bakı: Elm və təhsil, 2019, 304 s.
12. Bəydili C. (Məmmədov). Türk mifoloji obrazlar sistemi: struktur və funksiya (monoqrafiya). Bakı: Mütərcim, 2007, 272 s.
13. Cəfərli M. Azərbaycan dastanlarının struktur poetikası. Bakı: Nurlan, 2010, 404 s.
14. Cəfərli M. Azərbaycan məhəbbət dastanlarının poetikası. Bakı: Elm, 2000, 263 s.
15. Cəfərov N. Eposdan kitaba. Bakı: Maarif, 1999, 220 s.
16. Dədə Qorqud kitabı/ Ensiklopedik lüğət. Bakı: Öndər nəşriyyat, 2004, 368 s.

17. Əfəndiyev P. Azərbaycan folklorşünaslığı tarixi. Bakı: ADRU, 2006, 475 s.
18. Əfəndiyev P.Ş. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı/ Ali məktəb üçün dərslik. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 600 s.
19. Əfzələddin Əsgər. Azərbaycan sehrli nağıllarında qəhrəman, Bakı: Elm və təhsil, 2017, 116 s.
20. Əliyev K. Çağdaş folklorşünaslığın problemləri. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 364 s.
21. Əliyev O. Azərbaycan nağıllarının poetikası. Bakı: Səda, 2001, 191 s.
22. Əsgər Ə. Oğuznamə yaradıcılığı. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 340 s.
23. Fərzəliyev T. Azərbaycan xalq lətifələri. Bakı: Elm, 1971, 121 s.
24. Fikrətqızı E. Vücutnamələrdə mətnlərarası əlaqə. Bakı: Elm və təhsil, 2018.
25. Folklorşünaslıq (elmi-nəzəri jurnal). I-VIII buraxılışlar. Bakı, 2017-2020
26. Folklorşünaslıq məsələləri. I-XI buraxılışlar. Bakı, 1989-2013
27. Hacılı A. Bayatı poetikası. Bakı: Elm, 2000, 162 s
28. Hacıyev T. Dədə Qorqud: dilimiz, düşüncəmiz. Bakı: Yeni Nəşrlər Evi; Elm, 1999, 216 s.
29. Həkimov M.İ. Aşıq sənətinin poetikası. Bakı: Səda, 2004, 609 s.
30. Həsənova K. «Kitabi Dədə Qorqud»da ənənəvi süjetlər. Bakı: Nurlar, 2018, 151 s.
31. Xəlilov. N. Aşıq sənətinin təşəkkülü, Bakı, 2003, 136 s.
32. Xəlilov N. Aşıq yaradıcılığı və yazılı poeziya / Monoqrafiya. Bakı: Elm, 2012, 325 s.
33. Xəlilov N. Heca vəznə və aşıq sənətinin yaranma tarixi. Bakı: Xəzər Universiteti nəşriyyatı, 2014, 174 s.
34. Xürrəmçizi A. Azərbaycan mərasim folkloru. Bakı: Səda, 2002, 210 s.

35. İsgəndərova V. Ənənəvi nağıl formulları / Azərbaycan və Türkiyə nümunələri əsasında. Bakı: Elm və təhsil, 2014, 202 s.
36. İslamzadə K. Dastan yaradıcılığında cəngavər qadınlar. Bakı: Elm və təhsil, 2019, s. 208 s.
37. İsmayılov H. Aşıq yaradıcılığı: mənşəyi və inkişaf mərhələləri. Bakı: Elm, 2002, 311 s.
38. Kazımoğlu M. (İmanov). Gülüşün arxaik kökləri. Bakı: Elm, 2005, 186 s.
39. Kazımoğlu M. Folklorda obrazın ikiləşməsi (monoqrafiya). Bakı: Elm, 2011, 228 s.
40. Kazımoğlu M. Xalq gülüşünün poetikası. Bakı: Elm, 2006, 268 s.
41. Kitabı-Dədə Qorqud / Məqalələr toplusu. Bakı: Elm, 1999, 316 s.
42. Koroğlu X.H. Oğuz qəhrəmanlıq eposu. Bakı: Elm, 1999, 243 s.
43. Qarayev S.P. Mifoloji xaos: strukturu və poetikası. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 220 s.
44. Qasımlı M. Ozan-aşıq sənəti. Bakı: Uğur, 2003, 308 s.
45. Qasimov C. Siyasi repressiya: həyatda və ədəbiyyatda. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 508 s.
46. Qasimova F. Türk mifologiyasında mədəni qəhrəman problemi. Bakı: Nurlan, 2012, 164 s.
47. Quliyev H.V. Müdrik Qoca arxetipinin semantik strukturu və paradıqmaları. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 216 s.
48. Mixail Alekseyevski. Folklorşünaslıq mətn və kontekst problemi qarşısında // Tərcümə edən: İ.Rüstəmzadə. «Arxetip». Elmi jurnal. Bakı, «Elm», 2016, s. 5-17
49. Namazov Q. Ozan-aşıq sənətinin tarixi. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 480 s.
50. Nəbiyev A.M. Azərbaycan folklorunun janrları. Bakı: Elm, 1983, 84 s.
51. Nəbiyev A.M. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. 2 kitabda / I kitab. Bakı: Apostroff, 2014, 592 s.; 2-ci kitab, Bakı: Apostroff, 2014, 660 s.

52. Nəbiyeva A. Qarabağ aşığı mühiti. Bakı: Təknur, 2019, 328 s.
53. Nəbiyeva Ü. «Kitabi-Dədə Qorqud» və folklor ənənələri», Bakı, 2003, 122 s.
54. Nəbiyeva Ü. «Kitabi-Dədə Qorqud»un coğrafiyası və arxitektikasına dair, Bakı, 2010, 95 s.
55. Novruz bayramı ensiklopediyası. Bakı: Şərq-Qərb, 2008, 208 s.
56. Oruculu S. Azərbaycan folklorunun rus dilinə tərcüməsi probleminin özünəməxsusluğu. Bakı: Səda, 2007, 204 s.
57. Orucova S. Azərbaycan folklorunun toplama, tərcümə və nəşr problemləri (QƏXTMT-SMOMPK materialları əsasında). Bakı: Elm və təhsil, 2012, 536 s.
58. Rüstənzadə İ. Azərbaycan nağıllarının süjet göstəricisi. Bakı: Elm və təhsil, 2003, 368 s.
59. Rzasoy S. Oğuz mifi və Oğuznamə eposu. Bakı: Nurlan, 2007, 181 s.
60. Seyidov M. Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları. Bakı: Yazıçı, 1983, 326 s.
61. Təhmasib M.H. Azərbaycan xalq dastanları (orta əsrlər). Bakı: Elm, 1972, 399 s.
62. Təhmasib M.H. Məqalələr / Tərtib edənlər M.Cəfərli, O.Əliyev. Bakı: Elm, 2005, 318 s.
63. Təhmasib M.H. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə, I c., Bakı: Mütərcim, 2010, 488 s.; II c., Bakı: Kitab aləmi NRM, 2010, 440 s.
64. Umudov Q. Azərbaycan folklorşünaslığı: tarixi və problemləri. Bakı: Elm, 2011, 152 s.
65. Vəliyev V. Azərbaycan folkloru. Bakı: Maarif, 1985, 414 s.

Türk dilində:

66. Artun E. Dini-tasavvufi Halk edebiyatı. İstanbul: Kitabevi, 2010, 380 s.
67. Banarlı N.S. Resimli türk edebiyatı tarihi / Destanlar devrinden zamanımıza kadar. I c. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1987, 630 s.

68. Başkurt halk destanı “Ural Batır”. Çeviren Metin Ergun, Qaynislam İbrahimov. Ankara, 1999, 529 s.

69. Bayat F. Türk destançılık bağlamında Köroğlu destanı / Türk dünyasının Köroğlu fenomenolojisi. İstanbul: Ötüken, 2016, 204 s.

70. Bayat F. Oğuz destan dünyası/Oğuznamelerin tarihi, mifolojik kökenleri ve teşekkülü. İstanbul: Ötüken, 2013, 348 s.

71. Çobanoğlu Ö. Türk dünyası epik destan geleneği. Ankara: Ak çağ, 2015, 479 s.

72. Elçin Ş. Halk edebiyatına giriş. Ankara: Sevinc matbaası, 1986, 759 s.

73. Gökyay O.Ş. Dedem Korkudun kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973, 1018 s.

74. Günay Ü., Güngör H. Türk din tarihi. İstanbul: Laçın Yayınları, 1998, 538 s.

75. İnan A. Makaleler ve incelemeler, c. II. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları, 1991, 418 s.

76. Kafesoğlu İ. Türk milli kültürü. İstanbul: Ötüken, 1998, 466 s.

77. Köprülü M.F. Edebiyat araştırmaları. c.1. İstanbul: Ötüken, yayınları, 1989, 70 s.

78. Ögel B. Türk mifolojisi. C.2. Ankara: TTK yayınları, 1989, 627 s.

79. Seyidoğlu B. Erzurum efsaneleri. İstanbul: Dergah yayınları, 1997, 292 s.

80. Yaşar Ocak A. İslam – Türk inanclarında Hızır yahut Hızır-İlyas kültü. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enşt. Yayınları, 1985, 224 s.

Rus dilinde:

81. Абдулла Б. Азербайджанский обрядовый фольклор и его поэтика. Баку: Элм, 1990, 216 с.

82. Алпамыш. Узбекский народный эпос / Пер. Л.М. Пеньковского. 2-е изд. Л.: Советский писатель, 1982, 384 с.

83. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. М.: Художественная литература, 1990, 545 с.
84. Ведерникова Н.М. Контаминация как творческий прием в волшебной сказке / Русский фольклор, т. XIII. Русская народная проза. Л.: Наука, 1972, с.160
85. Жирмунский В.М. Тюркский героический эпос. Л.: Наука, 1974, 728 с.
86. Каррыев В.А. Эпические сказания о Кероглы у тюркоязычных народов. М.: Наука, 1968, 260 с.
87. Коккьяра Дж.Дж. История фольклористики в Европе. М.: Наука, 1960, 726 с.
88. Костюхин Е.А. Типы и формы животного эпоса. М.: Наука, 1987, 270 с.
89. Леви-Строс К. Первобытное мышление. М.: Республика, 1994, 384 с.
90. Лорд.А. Сказитель / Перевод с английского и комментарии Ю.А. Клейнера и Г.А. Левинтона. М.: Издательская фирма «Восточная литература», 1994.
91. Маадай-кара. Алтайский героический эпос. Москва: Наука, 1973
92. Мамедав М. Парадигмы тюркского мифа (Избранные статьи), Киев: Панорама, 2018, 192 с.
93. Мелетинский Е.М. Герой волшебной, сказки. М.: Издательство восточной литературы, 1958, 263 с.
94. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. М.: Наука 200, 406 с.
95. Мифы народов мира. Энциклопедия в двух томах/ Главный редактор С.А.Токарев.т.1. М.: Советская энциклопедия, 1991, 671 с; Т.2. М.: Советская энциклопедия, 1992, 719 с.
96. Новиков Н.В. Образы восточнославянской волшебной сказки. Л.: Наука, 1974, с.27
97. Пропп В.Я. Кумилятивная сказка / Фольклор и действительность. М.: Наука, 1976, с.241-260

98.Пропп В.Я. Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре / Собрание трудов М.: Лабиринт, 1999, 285 с.

99.Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. М.: Лабиринт, 2009, 274 с

100. Путилов Б.Н. Эпическое сказительство: Типология и этническая специфика. М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997, 295 с.

101. Сравнительный указатель сюжетов: Восточнославянская сказка (сост.: М.Г. Бараг, И.П.Березовский, К.П.Кабашников, Н.В.Новиков) Л.: Наука, 1979

102. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. М.: Издательство политической литературы, 1989, 573 с.

103. Токарев С.А. Ранние формы религии. М.: Политиздат, 1990, 622 с.

104. Фрезер Дж.Дж. Фольклор в Ветхом завете. М.: Политиздат, 1989, 542 с.

105. Эдиге: Ногайская эпическая поэма / Под ред. Н.Х. Суюновой. М.: Наука, 2016, 512 с.

106. Якубова С. Азербайджанское народное сказание «Ашиг Гариб». Баку: Элм, 1968, 168 с.

Praktik ədəbiyyat:

107. Aşıq Xaspolad. Dastanlar. Tərtib edən: A.Nəbiyeva. Bakı: Təknur nəşriyyatı, 2020, 292 s.

108. Atalar sözü. Bakı: Öndər, 2004, 264 s.

109. Atalar sözü. Bakı: Yazıçı, 1981, 336 s.

110. Azərbaycan dastanları. 5 cildə/I cild. Bakı: Lider, 2005 392 s.

111. Azərbaycan dastanları. 5 cildə/II cild. Bakı: Lider, 2005, 448 s.

112. Azərbaycan dastanları. 5 cildə/III cild. Bakı: Lider, 2005, 328 s.

113. Azərbaycan dastanları. 5 cildə/IV cild. Bakı: Lider, 2005, 439 s.
114. Azərbaycan dastanları. 5 cildə/V cild. Bakı: Lider, 2005, 344 s.
115. Azərbaycan folkloru antologiyası. İki kitabda / Birinci kitab. Bakı: Azərb. SSR EA-nın nəşriyyatı, 1968, 289 s.; İkinci kitab, 1968, 260 s.
116. Azərbaycan xalq əfsanələri. Bakı: Yazıçı, 1985, 286 s.
117. Azərbaycan məhəbbət dastanları. Bakı: Elm, 1979, 503 s.
118. Azərbaycan nağılları. 5 cildə. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, I c., 360 s.; II c., 320 s.; III c., 296 s.; IV c., 336 s.; V c., 304 s.
119. Bayatılar / Toplayanlar: V.Vəliyev, İ.Paşayev. Bakı: Yazıçı, 1985, 200 s.
120. Bayatılar və manilər. Bakı: Səda, 2005, 99 s.
121. Əlizadə H. Azərbaycan el ədəbiyyatı / Nağıllar. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 316 s.
122. Əsatirlər, əfsanə və rəvayətlər. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 304 s.
123. Xulufu V. Tapmacalar. Bakı: Nurlan, 2013, 111 s.
124. Kitabı-Dədə Qorqud. Bakı: Yazıçı, 1988, 265 s.
125. Kitabı-Dədə Qorqud. Əsil və sadələşdirilmiş mətnlər Bakı: Öndər, 2004, 376 s.
126. Koroğlu (Vəli Xulufu nəşri). Bakı: Elm, 1999, 200 s.
127. Koroğlu / Tərtib edənlər: İ.Abbaslı, B.Abdulla. Bakı: Lider, 2005, 552 s.
128. Koroğlu / Vəli Xulufu nəşri-1927) / Nəşrə hazırlayanlar A.Nəbiyev, M.Məmmədov. Bakı: Elm, 2007, 150 s.
129. Koroğlu. Bakı: Ozan, 1997, 2008 s.
130. Koroğlu. Bakı: Səda, 2005, 751 s.
131. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. / I kitab / Ağdam, Füzuli, Ağcabədi, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Laçın və Kəlbəcər rayonlarından toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 464 s.

132. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. II kitab / Bərdə və Ağcabədi, rayonlarından toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 484 s.

133. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. III kitab / Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Kəlbəcər, Laçın və Şuşa rayonlarından toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 468 s.

134. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. IV kitab /Laçın, Qubadlı və Zəngilan rayonlarından toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Elm və təhsil, 2013, 464 s.

135. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. V kitab /Bərdə, Füzuli, Ağdam, Şuşa və Zəngilandan toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2013, 452 s.

136. Qarabağ: folklor da bir tarixdir. VI kitab / Cəbrayıl, Kəlbəcər və Tərtər rayonlarından toplanılmış folklor örnəkləri. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2013, 465 s.

137. Molla Nəsrəddin lətifələri / Azərbaycan mətnləri əsasında. Bakı: Sabah, 2018, 376 s.

138. Molla Nəsrəddin lətifələri. Bakı: Öndər, 2004, 304 s.

139. Nailə ananın söylədikləri. (Qubadlı bölgəsi: etnoqrafiya, folklor, dil örnəkləri). Tərtib edən: E.Talıblı. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 392 s.

140. Saatlı folklor örnəkləri. I kitab / Tərtib edən: İ.Rüstənzadə. Bakı: Elm və təhsil, 2014, 392 s.

141. Tapmacalar. Bakı: Şərq-Qərb, 2004, 208 s.

142. Tovuz folklor örnəkləri. I kitab / Toplayan S. Qaimova, Tərtib edən: İ.Rüstənzadə. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 394 s.

143. Yeddi dastan / Toplayanı və tərtib edəni R.Rüstənzadə. Bakı: Azərneşr, 1989, 168 s.

144. Zeynallı A. Azərbaycan atalar sözü. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 174 s.